

αστιχός ο μ ε α s δελτα

Μάρτιος 2004

Τεύχος 16

... Ήταν ένα εργαστήριο σημασιών που θα γίνονταν κυρίαρχες, ένα εργαστήριο κοινωνικών σχέσεων που αναγκαστικά έπρεπε να ωθηθούν στην πυρήνα της λογικής του καπιταλισμού. Μια δεκαετία ριζικών αλλαγών, όπου τα θύματα θα εξαργυρώνονταν σε δείκτες οικονομικής ανάπτυξης, σε παραγωγή και κατανάλωση, και τελικά σε κρίση... Οι αντιστάσεις; Από ποιούς και γιατί; Κάθε φορά που γύρναγα στο κοντινό παρελθόν έβλεπα στους αυτο-αποκαλούμενους επαναστατικούς κύκλους έναν μικρόκοσμο. Κάθε φορά που κοίταγα πίσω έβλεπα ιδεολογία, απλοποίηση και

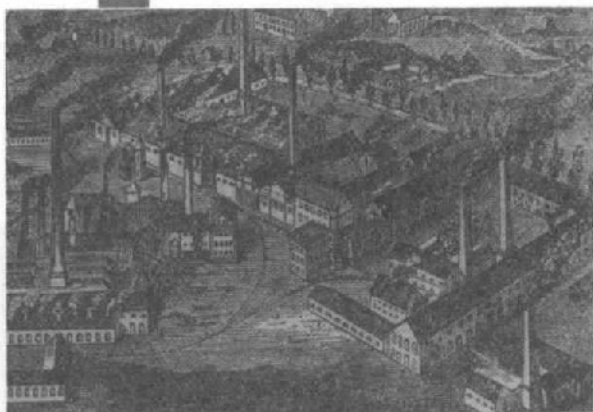
you weren't there

90s

απουσία ερμηνείας της πραγματικότητας. Ούτε λόγος για τα γειτονικά μέτωπα, ούτε καν αναφορά στα ρεπορτάζ της μεσολήβησης. Έβλεπα μια φτωχία βουτηγμένη στην (αν)ασφάλεια και την ατομική εξασφάλιση της αναπτυγμένης κοινωνίας, βουτηγμένη στα σκατά της αμνησίας, μια απουσία που παρακολουθούσε ακίνητη κάθε συλλογική ήττα σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου, καταφεύγοντας ακόμα και στη μόδα περί σύγκρουσης πολιτισμών ή αντίπαλων εθνικισμών. Ξεχνώντας ότι τα διάφορα μέτωπα ήταν ένας πόλεμος. Ταξικός...

?

Είναι ο καπιταλισμός μια οικονομία της αγοράς;

Οι απόψεις, ότι οι διαδικασίες ανταλλαγής και η λογική τους βρίσκονται στο κέντρο της καπιταλιστικής κοινωνίας, είναι σήμερα ευρέως διαδεδομένες. Παρέχουν αξιοπιστία στις επίκαιρες στρατηγικές της "ιδιωτικοποίησης" και του "νεοφιλελευθερισμού" - τόσο για τους οπαδούς όσο και για τους πολέμιους τους. Αυτές οι αντιλήψεις ναι μεν σχετίζονται ελάχιστα με την πραγματικότητα της παγκόσμιας συσσώρευσης του κεφαλαίου, αλλά έχουν μια κοινωνική βάση στην καθημερινή εξατομίκευση, που δεν είναι παρά η αθέατη πλευρά μιας φτώχειας σε ανοιχτούς αγώνες και σε συλλογικές σχέσεις που προκύπτουν μέσα σ' αυτούς. Στο μεμονωμένο άτομο εμφανίζονται κοινωνικές διαδικασίες όπως αυτές της ανταλλαγής. Μέσω αυτών απ' τη μία ορθο-λογικοποιείται η αδυναμία του, απ' την άλλη με την ανταλλαγή τα μεμονωμένα υποκείμενα υπερασπίζονται την ανεξαρτησία και την αυτοτέλειά τους, την ατομική τους ελευθερία...

Ταξικές συμφωνίες;

Στα γερμανικά η λέξη "deal" (αγγλ. δοσοληψία, συναλλαγή, συμφωνία) χρησιμοποιείται κυρίως στη θέση λέξεων όπως "ανταλλαγή" ή "εμπόριο", όταν πρέπει να χαρακτηρίσουμε μια κάπως κακόφημη συναλλαγή, π.χ. μια πολιτική δοσοληψία. Κακόφημη, επειδή ανταλλάσσονται πράγματα που πραγματικά δεν θα 'πρεπε να είναι αντικείμενο ανταλλαγής, π.χ. η "αγάπη". Για την Αριστερά υπάρχει "συμφωνία", όταν η εργατική τάξη "εξαγοράζει" την επαναστατική της θέληση με κοινωνικές μεταρρυθμίσεις...

Στον καπιταλισμό τα πάντα φαίνονται σαν μια ανταλλαγή, ή μάλλον έτσι παρουσιάζονται. Η εντύπωση αυτή αντιπροβάλλεται ύστερα σε όλη την ιστορία και εμπεριέχεται παντού, π.χ. στη συμβίωση ορισμένων ζώων ή φυτών σε ηλεγόμενες συμβιωτικές μορφές· συμβίωση που χαρακτηρί-

ζεται ως "σχέση ανταλλαγής". Είναι πολύ σημαντικό για τον καπιταλισμό να παρουσιάζονται κατ' αυτό τον τρόπο οποιεσδήποτε σχέσεις· εδώ βασίζεται όλο το φάσμα των ιδεών περί δικαιοσύνης και των μορφών νομιμοποίησης αυτής της κοινωνίας. Οι πραγματικές σχέσεις γίνονται αγνώριστες.

Η εργατική τάξη και το κεφάλαιο δεν μπορούν να υπάρξουν ανεξάρτητα η μία από την άλλη, όπως ισχύει για άνδρες και γυναίκες (οι οποίοι/ες, όπως ο εργάτης και ο καπιταλιστής, προσωποποιούν μια ιδιαίτερη ιστορική παραγωγική σχέση - στην παραγωγή ανθρώπων). Η αντίληψη, ότι πρώτα έρχονται αντιμέτωποι στην αγορά και κατόπιν αποφασίζουν, εάν και πώς θα ανταλλάξουν μεταξύ τους συγκεκριμένα πράγματα ή τρόπους συμπεριφοράς, είναι ολόφανερα παράλογη.

ΗΠΑ: μετά τον πληθωρισμό ο αποπληθωρισμός

Η Γερμανία βρίσκεται στα πρόθυρα ενός αποπληθωρισμού, η Ιαπωνία είναι ήδη καταμείσης, και στις ΗΠΑ αυτό το ενδεχόμενο συζητιέται όλο και ευρύτερα. Ήρθε λοιπόν η ώρα να πιάσουμε το ζήτημα του αποπληθωρισμού ή πληθωρισμού ενόψει της παρούσας οικονομικής κατάστασης. Τουλάχιστον για τις ΗΠΑ προβλέπω το ξέσπασμα ενός πληθωρισμού, τον οποίο θα ακολουθήσει ένας τελευταίος παγκόσμιος αποπληθωρισμός. Απ' αυτόν θα προκύψει τελικά ο μπαμπούλας μιας κρίσης χρεών-αποπληθωρισμού, αν στη διάρκεια της παγκόσμιας πτώσης των τιμών συνεχίσουν να υπάρχουν τεράστια ποσά οφειλών. Διότι με την πτώση των τιμών δε μειώνονται όλα τα χρέη, και όπως έχει δείξει η Ιαπωνία, μερικά απ' αυτά μπορούν να παρεμποδιστούν για πολύ μεγάλο χρονικό διάστη-

μα μέσω θεσμικών παρεμβάσεων. (Εδώ είναι η ουσιαστική αναλυτική σημασία του σχεδίου για το πλασματικό κεφάλαιο.)

Η Ομοσπονδιακή Τράπεζα Αποθεμάτων (Fed) των ΗΠΑ θα προσπαθήσει - όντως το επιδιώκει δυναμικά από τον Ιανουάριο του 2001 - να προβεί σε μια περαιτέρω πιστωτική ώθηση για να αποτρέψει την κατάρρευση, αφού είναι το μοναδικό τριχ που γνωρίζει, και που παρόλα αυτά έχει βελτιώσει τη ρευστότητα από την εποχή του πανικού το φθινόπωρο του 2002. Φυσικά η Fed δεν έχει τα πάντα υπό έλεγχο. Το απόθεμα σε δολάρια ΗΠΑ στο εξωτερικό εκτιμάται σε δέκα τρισεκατομμύρια, σ' αυτά προστίθενται τρία τρισ. εξωτερικού χρέους, έτσι που μια σοβαρή εγκατάλειψη του δολλαρίου από τους ξένους σε περίπτωση που στις ΗΠΑ αυξηθεί ο πληθωρισμός, ασφαλώς θα επιταχύνει την αποχώρηση από το δολάριο που συμβαίνει σε μεγάλο βαθμό ήδη εδώ και ένα χρόνο. Αν εξαιτίας αυτής της αποχώρησης από το δολάριο επέλθει μια πτώση τιμών, η Fed ή θα αυξήσει ταχύως τα επιτόκια και έτσι θα ενισχύσει τον εγχώριο αποπληθωρισμό ή θα αναγκα-

Η άποψη, ότι η σχέση μεταξύ των τάξεων ή των δύο φύλων είναι "δοσοθηψία", συνεπάγεται θεωρητικά τουλάχιστον, πως αυτά τα υποκείμενα εγκαταλείπουν την ανεξαρτησία και την αυτοτέλειά τους. Όταν οι γυναίκες συναναστρέφονται άνδρες με τη μορφή δοσοθηψίας, τότε διατηρούν την ανεξαρτησία και την αυτονομία τους, και επιδιώκουν στη συμβίωση το δικό τους ατομικό συμφέρον. Έτσι όμως η γυναικεία ύπαρξη εκλαμβάνεται ως αφετηρία δοσμένη από τη φύση, κάτι που π.χ. εξετάζεται λεπτομερώς στις συζητήσεις περί φύλων όταν αναφέρονται στην "κοινωνική κατασκευή της θηλυκότητας". Η ιδέα μιας "συναθληγής" μεταξύ των δύο φύλων θα ήταν μια εκ των υστέρων νομιμοποίηση της κατασκευασμένης (μ' αυτόν τον τρόπο) πραγματικότητας. Παρομοίως συμβαίνει με την τάξη και τις "συμφωνίες" της. Η εργατική τάξη παραμένει κατά τη "συμφωνία" ένα αυτόνομο υποκείμενο, η ίδια καθορίζει, τι ανταθληθεί με το κεφάλαιο και με ποιο αντίτιμο.

Το να αντιλαμβανόμαστε τις ταξικές σχέσεις ως "συναθληγή", προέρχεται από μια α-ιστορική αντίληψη εργατίστικων θεωρητικών προσεγγίσεων, που συνδιάζεται με μια αντικειμενοποιημένη εικόνα της εργατικής τάξης, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί ιστορικά σαν "εργατικό κίνημα". Ενόψει του γεγονότος ότι ο εργατισμός προέκυψε ως σαφής κριτική σ' αυτό το εργατικό κίνημα, αθληθεί εντελώς τις πολιτικές προθέσεις του πρώτου προς το αντίθετο.

Στον εργατισμό ο όρος "εργατική αυτονομία" είχε εισαχθεί ως έκφραση του ανταγωνισμού σε μια συγκεκριμένη ιστορική κατάσταση. Αργότερα απ' αυτόν τον όρο δημιουργήθηκε ένα υπερ-ιστορικό κλειδί για την ερμηνεία όλης της ιστορίας, κάτι που οδήγησε στο εξής: έτσι όφειλαν να ερμηνεύονται και οι μη ανταγωνιστικές πλευρές των ταξικών σχέσεων. Η "αυτονομία" πήρε μια εντελώς άλλη σημασία, πλέον δεν σήμαινε την ανταγωνιστική αυτονομία, αλλήλ την αυτονομία στη διαδικασία ανταθληγής, που είναι μια ρε-

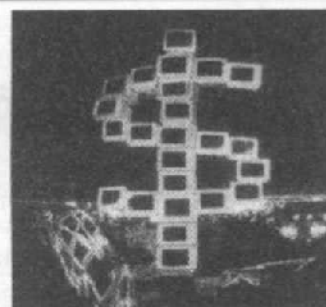
φορμιστική ή συνδικαλιστική ιδέα.

Με τη "συμφωνία" μπαίνουν στο παιχνίδι οι μυστικοί συσχετισμοί δυνάμεων, που καθιερώνονται στην παραδοσιακή ιστοριογραφία του εργατικού κινήματος και περιγράφουν την ταξική πάλη σαν πάλη μεταξύ δύο ατόμων. "Συμφωνίες" μπορούν να συναφθούν μόνο μεταξύ υποκειμένων. Και εδώ αναπόφευκτα μπαίνουν στο παιχνίδι τα συνδικάτα, διότι είναι ένα τέτοιο νομικά αναγνωρισμένο υποκείμενο, που μπορεί να κλείνει συμφωνίες με άλλα υποκείμενα ("αυτονομία των συλλογικών συμβάσεων"!)). Όταν μιλάμε για "δοσοθηψία" μεταξύ εργατικής τάξης και κεφαλαίου, αναπόφευκτα μας δίνεται η εντύπωση, ότι τα συνδικάτα και οι ενώσεις επιχειρηματιών είναι η προσωποποίηση της εργατικής τάξης και του κεφαλαίου ως ιστορικά υποκείμενα. Αυτό κρύβει τον δρόμο για μια ουσιαστική κριτική του συνδικάτου - αντ' αυτού αγανακτούμε ηθικά για την "προδοσία προς τη βάση", τη "γραφειοκρατικοποίηση", τη "συνεργασία με το κεφάλαιο" κτλ. Εκτός αυτού δικαιώνει όλους εκείνους, που επικαλούμενοι τη διαστρεβλωμένη μορφή εκδήλωσης της ταξικής σύγκρουσης σαν ανταγωνισμό διαφορετικών πηγών εισοδήματος, εξηγούν ως παράληψη μια επαναστατική αναφορά στην πάλη των τάξεων.

Αρχικά μια δυναμική ιστορική ανάληψη καθιστά επίσης δυνατή τη διερεύνηση αυτού, που ονομάζουμε εργατική τάξη, αντί να τη δεχόμαστε μόνο δογματικά. Δεν πρέπει να την αντιλαμβανόμαστε ως πράγμα ή ως σταθερό υποκείμενο, που κάνει εκείνο ή το άλλο, που πότε μάχεται και πότε κλείνει συμφωνίες κτλ. Η εργατική τάξη είναι η άλλη πλευρά, η εσωτερική αντίφαση της δυναμικής, που λέγεται κεφάλαιο. Πραγματικά δεν υφίσταται σε τμηματικές σχέσεις μεταξύ κατηγοριών ή ως στατικό κοινωνιοθολογικό υποκείμενο.

Η παρατήρηση των αγορών δε μπορεί επίσης να κάνει κατανοητή τη δυναμική του καπιταλισμού και την ιστορική του εξέλιξη. Αυτή περνάει από ένα κρίσιμο σημείο: η καπι-

στεί να λάβει δραστικά μέτρα για να υποτιμήσει τα απόθεματα δολλαρίου στο εξωτερικό. (Αυτό συνέβη με ήπιο τρόπο το 1971 με τη διάλυση του Bretton Woods από τον Νίξον, σήμερα όμως πρόκειται για πολύ περισσότερα). Το έτος 1980, όταν η τιμή του χρυσού ανά ουγκιά ανέβηκε σε 900\$ από 168\$ το 1978, εκτιμήθηκε ότι η επιστροφή στο στάνταρ του χρυσού (μια άκρως υποθετική σκέψη) απαιτούσε μια τιμή των 2000\$ ανά ουγκιά, για να καλύψει όλους τους εισπρακτέους λογαριασμούς σε δολάρια. Εις ανάμνηση: το 1980 οι ΗΠΑ ήταν ακόμη μια χώρα δανειστής. Αυτό άλλαξε μόλις το 1984, και δεν μπορούμε να φανταστούμε πόσο ακριβός θα έπρεπε να είναι σήμερα ο χρυσός, για να καλύψει όλες τις εκκρεμείς απαιτήσεις σε δολάρια. Φυσικά ένα τέτοιο δραστικό βήμα είναι άκρως απίθανο, διότι θα ισοδυναμούσε με την εξαγωγή ενός υπερβολικού αποπληθωρισμού στον υπόλοιπο κόσμο και θα απαιτούσε δηλαδή μια αντάρχεια των ΗΠΑ εντός μιας παγκόσμιας αποπληθωριστικής κατάρρευσης.

Δεν θα έπρεπε να ξεχνάμε, ότι οι εμπειρίες αποπληθωρισμού στη Γερμανία και την Ιαπωνία είναι εμπειρίες χωρών που δανειζούν, και επιπλέον χωρών που φέρουν τις συνέπειες της σπάταλης μανίας των ΗΠΑ: μανία που χρηματοδοτείται από δάνεια. Ουσιαστικά από το 1945 ο κόσμος είχε ένα στάνταρ δολλαρίου μέσα από το σύστημα του Bretton Woods, ένα στάνταρ που τελικά διασφαλιζόταν από το χρέος της κυβέρνησης των ΗΠΑ. Μέχρι το 1971 το σύστημα αυτό διέθετε επίσης μια κάλυψη από τα αποθέματα χρυσού. Από το 1971 η μοναδι-

ταθιστική δυναμική εντός της παραγωγής υπεραξίας δημιουργεί εντελώς νέα πράγματα και νέες παραγωγικές διαδικασίες, και επαναστατικοποιεί μέσω αυτών την οργάνωση της παραγωγής και των κοινωνικών σχέσεων. Σε ποιο βαθμό και πως παίζουν ρόλο οι αγορές και οι διαδικασίες ανταλλαγής για τη μετάδοση αυτών των σχέσεων, καθορίζεται από την οργάνωση της παραγωγής υπεραξίας - στην οποία οργάνωση περιλαμβάνονται τα πάντα, από τη διοίκηση του κεφαλαίου εντός της παραγωγής μέχρι την άσκηση της κοινωνικής εξουσίας του ως κράτος και εθνικό κράτος.

Εξαιτίας της υπεροχής της ιδεολογίας της αγοράς και της φθηνότητας για το "νεοφιλελευθερισμό", προτεραιότητα σήμερα είναι να επικρίνουμε τον "Μύθο της οικονομίας της αγοράς". Στις δεκαετίες '60 και '70 του 20ου αιώνα η Αριστερά βρέθηκε μπροστά στο αντίστροφο πρόβλημα. Ο καπιταλισμός χρησιμοποιούσε ολόένα και περισσότερα οικονομικά και κοινωνικά εργαλεία σχεδιασμού και το γνωστοποιούσε ανοικτά. Στις παραδοσιακές ιδέες του σοσιαλισμού ο σχεδιασμός (=αριστερά) βρισκόταν πάντα σε αντίθεση με την αγορά (=δεξιά). Ο καπιταλισμός λοιπόν φαινόταν να προγραμματίζει την ανάπτυξη μόνος του - προς διασφάλιση της εκμετάλλευσης! Για την Αριστερά αυτό ήταν ένα δραματικό δίλημμα, παρόλο αυτά είχε κατακρίνει τον καπιταλισμό λόγω της αναρχίας του στην αγορά, της τυφλής

επίδρασης των οικονομικών φυσικών νόμων στον ανταγωνισμό και λόγω των κρίσιμων συνεπειών του τελευταίου.

Το δίλημμα αυτό, το οποίο οι ριζοσπάστες έκαμψαν και το οποίο επέτρεψε στα κομμουνιστικά κόμματα μια θεωρητικά αξιόπιστη μετάβαση για τη ρεφορμιστική συμμετοχή τους στις υποθέσεις του κράτους, ήταν μια σημαντική αφετηρία για την εργατίστικη κριτική στις αρχές της δεκαετίας του '60. Ο Παντσιέρι και οι σύντροφοί του αμφισβητούν την ουδετερότητα και την ορθολογικότητα των καπιταλιστικών μηχανών, της οργάνωσης και του προγραμματισμού. Τραβούν το βλέμμα μακριά από την αναρχία της αγοράς και το στρέφουν στην προγραμματισμένη και οργανωμένη διαδικασία του εκβιασμού της ζωντανής εργασίας μέσα στο εργοστάσιο: εκεί είναι το πραγματικό σκάνδαλο και ο ουσιαστικός παραλογισμός του καπιταλισμού. Η επέκταση του σχεδιασμού στο σύνολο της κοινωνίας δε βρίσκεται λοιπόν σε αντίθεση με την καπιταλιστική κοινωνία της αγοράς, αλλιώς είναι μια περαιτέρω εξέλιξη της ιστορικής τάσης του καπιταλισμού, την οποία διέκρινε ήδη και ο Μαρξ στη διαμόρφωση του πιστωτικού συστήματος και του μετοχικού κεφαλαίου. Ο "μαρξισμός" μη βλέποντας κάτι τέτοιο, αλλιώς εξομολώνοντας τον σχεδιασμό με τον σοσιαλισμό, γίνεται "απολογιστική σκέψη" (Παντσιέρι). Αυτή η κριτική στον παραδοσιακό μαρξισμό και στην επικέντρωσή του πάνω στην αναρχία των αγορών είναι στρατηγικής σημασίας για την "εργατίστικη στροφή". Οι σχέσεις στην άμεση παραγωγική διαδικασία έρχονται στο φως και γίνονται κεντρική αφετηρία της πολιτικής πρωτοβουλίας: "Στο εργοστασιακό σύστημα, η αναρχική όψη της καπιταλιστικής παραγωγής συνίσταται μόνο στην απειθαρχία της εργατικής τάξης, στην άρνησή της για τη δεσποτική ορθολογικότητα". (Παντσιέρι)

Ο Παντσιέρι φέρνει τον Μαρξ ενάντια στον κομματικό μαρξισμό και δείχνει, ότι πουθενά σ' αυτόν δεν υπάρχει κάποιο κλειστό σχήμα για την αναρχία της αγοράς κόντρα στη σχεδιασμένη παραγωγή. Αλλιώς ο Παντσιέρι είναι αρκετά έξοχος στο να υποδεικνύει την αμφισημία που υπάρχει

κή κάλυψη συνίσταται στην πιστοληπτική φερεγγυότητα του κράτους των ΗΠΑ. Σχετικά μ' αυτό αξίζει μια αναφορά, ότι ο Λευκός Οίκος παραδέχτηκε στα τέλη Μαΐου πως κατέπνιξε μια έκθεση του αμερικανικού υπουργείου Οικονομικών. Αυτή η έκθεση προέβλεπε ένα δημόσιο χρέος ύψους 42 τρισ., και ακριβώς τη στιγμή που η κυβέρνηση Μπους επιβάλλει μειώσεις φόρων 800 δισ. για τα επόμενα δέκα χρόνια. Αρκετά αποφασιστικό για το σημερινό παγκόσμιο οικονομικό σύστημα είναι το γεγονός, ότι ξένοι διατηρούν δολάρια, και μάλιστα με τη μορφή χρεωγράφων της κυβέρνησης των ΗΠΑ, μετοχών και ενυπόθητων ομολογιών, καθώς και με τη μορφή άμεσων επενδύσεων στις ΗΠΑ. Και είναι αυτή η δολλαριακή ανακύκλωση του αρνητικού ισοζυγίου πληρωμών των ΗΠΑ (το οποίο για το 2003 πλησιάζει τα 500 δισ.), που καθιστά δυνατή την πυραμιδωτή εποπτεία του χρέους σε επίπεδο ομοσπονδιακού κράτους, μεμονωμένων πολιτειών, πόλεων και εταιρειών, καθώς και ιδιωτικών νοικοκυριών. Το συνολικό χρέος (χωρίς αυτό του ομοσπονδιακού κράτους) εκτιμάται σε 20 τρισ. ή στο

διπλάσιο του ΑΕΠ. Η Κίνα και η Ιαπωνία είναι σήμερα οι δύο βασικοί δανειστές από το εξωτερικό με περίπου ένα τρισ. δολάρια. Αν αυτοί και άλλοι πιστωτές των ΗΠΑ πουλήσουν τα δολάρια τους, όλη αυτή η πυραμίδα του αμερικανικού εσωτερικού χρέους θα καταρρεύσει.

Η Fed ωστόσο κάνει ό,τι περνάει από το χέρι της για να φουσκώσει τις εσωτερικές πιστωτικές φούσκες μέσα στις ΗΠΑ κυρίως μέσα από μέτρα όπως η χρηματοδότηση υποθηκών, η οποία τα τελευταία χρόνια έθεσε στη διάθεση των μεσαίων στρωμάτων δεκάδες δισ. δολάρια δανείων και εξαιτίας αυτών προκάλεσε μια φούσκα ακινήτων, που συγκρίνεται με τη φούσκα της υψηλής τεχνολογίας και τη φούσκα του δολλαρίου που χάθηκε αθόρυβα.

Σε μια μαζική αποχώρηση των ξένων από το δολλάριο ο κόσμος θα μεταβεί από τον αποπληθωρισμό στην οικονομική κρίση. Από τη δεκαετία του 1960 ο κόσμος εργάζεται κάτω από ένα χρεωκοπημένο σύστημα δολλαρίου. Το Μάρτιο του 1968, το καλοκαίρι του 1974 και ίσως το 1979, ο κόσμος βρέθη-

στον Μαρξ. Απ' τη μία τονίζει τον δεσποτικό και βαθύτατα καπιταλιστικό χαρακτήρα του σχεδιασμού· απ' την άλλη λέει ότι "τονίζοντας την πλευρά της κοινωνικής αναρχίας ως χαρακτηριστικό γνώρισμα της συνολικής διαδικασίας της καπιταλιστικής παραγωγής" προκύπτει πάλι η προοπτική, "να υιοθετήσει κανείς το σχέδιο καθ' εαυτό ως βασική αξία του σοσιαλισμού". Εξαιτίας αυτής της διφορούμενης έννοιας δε μπορεί να καταλάβει κανείς ξεκάθαρα την "προοπτική του σοσιαλισμού" μέσα από τον Μαρξ.

Ωστόσο ο Παντοίρι παραμένει στην παραπλανητική ιστορική κατάσταση του καπιταλισμού, όπως αυτός αναήλθε από τον Μαρξ, ως "εποχή του ανταγωνισμού" και ως συγκεκριμένο "στάδιο" στην εξέλιξη. Η ιδέα για την εποχή του ανταγωνιστικού καπιταλισμού δεν μπορεί να σταθεί ιστορικά, όπως δείχνουν και τα θεωρητικά προβλήματα. Ο Ποθάνυϊ έχει δείξει, ότι μέσα στην ιστορία δεν υπάρχει καμιά ενσωματωμένη τάση στις ίδιες τις αγορές για να εξαπλώνονται, ότι η επέκταση των αγορών πραγματοποιήθηκε μόνο μέσω σκόπιμων και βίαιων επεμβάσεων. Επίσης ο "ώριμος" καπιταλισμός, τον οποίο είχε κατά νου ο Μαρξ, δηλ. ο αγγλικός φιλελευθερισμός, δεν ήταν μια "οικονομία της αγοράς". Η τοποθέτησή του για τον "ελεύθερο ανταγωνισμό" προέκυψε από την ιδιαίτερη ιστορική θέση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας και την εγχώρια αγγλική δομή της παραγωγής.

Οι αγορές προϋποθέτουν πάντα την ύπαρξη και τη ρυθμισμένη βία των κρατών. Η παγκόσμια αγορά δεν είναι κάποια ανεξάρτητη δύναμη που υψώνεται υπεράνω των εθνικών κρατών και επιβάλλει σ' αυτά κάτι ξένο, όπως παρουσιάζεται στις τρέχουσες συζητήσεις περί "Παγκοσμιοποίησης".

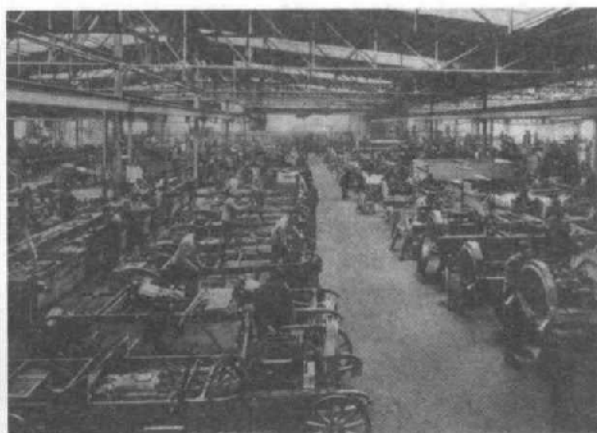
Αγορές και μονοπώλια - Η πολιτική αμφιταλάντευση της αγοράς

Ο ορισμός του καπιταλισμού ως "κοινωνία της αγοράς"

κε κοντά σε μια φυγή από το δολλάριο που θα προκαλούσε την ύφεση. Αυτή παρεμποδίστηκε μέσω μιας πυραμίδας δανείων, η οποία τότε εξέπληξε μόνο τους εξυπνους αναλυτές λόγω του πελώριου μεγέθους της, συνδυασμένη με μια επιτυχημένη επίθεση στο επίπεδο διαβίωσης μέσα στις ΗΠΑ, το οποίο μειώθηκε σε μια κλίμακα του 20% για το 80% του πληθυσμού.

Όπως είδαμε στους πολέμους του Ιράκ το 1991 και το 2003 (και οι δύο πόλεμοι δεν έγιναν τυχαία στο χαμηλότερο σημείο μιας ύφεσης στις ΗΠΑ), ποτέ δεν πρέπει να υποτιμάται την πολιτική διάσταση της διαχείρισης της κρίσης. Δεν είναι αποκλειστικά ένα οικονομικό φαινόμενο. Τις δεκαετίες του 1960 και 1970 οι ΗΠΑ εξήγαγαν τον πληθωρισμό τους, και τώρα θα εξάγουν τον αποπληθωρισμό τους. Η πολιτική, που έχουν αναπτύξει στην Ευρασία, με τη στρατιωτική περικύκλωση της Ρωσίας και της Κίνας (πρόσφατα με την αναγγελία βάσεων σε Πολωνία και Ρουμανία), αποκαλύπτει ένα τεράστιο δυναμικό για μελλοντικό κανυά μέσα στην οικονομική κρίση. Όταν τη δεκαετία του 1930 η Αγγλία χρεωκοπούσε, το αμερικανικό κε-

δεν επέτυχε μόνο σε οριοθέτηση από τον σοσιαλισμό, αλλά και ως χαρακτηριστικό διαφοροποίησης από τον φεουδαρχισμό. Ο Immanuel Wallerstein στηρίζεται σε ιστορικά ευρήματα του Fernand Braudel, με σκοπό να "αναποδογυρίσει" αυτή τη συζήτηση. Ο Braudel αντιπαρέθεσε στην αγορά (δηλ. στη σφαίρα των μικρών κερδών, των εσόδων που βασίζονται στην προσωπική εργασία,) την αντι-αγορά, τη σφαίρα του υπεραστικού εμπορίου, των μονοπωλίων, της βίαια αποσπώμενης ανταλλαγής, και χαρακτήρισε την τελευταία ως "καπιταλισμό". Εκεί υπάρχουν τα μεγάλα κέρδη, η συγκέντρωση και η συσσώρευση, εκεί βρίσκεται η προέλευση των καπιταλιστικών επιχειρήσεων. Εκεί το παιχνίδι της προσφοράς και της ζήτησης δεν παίζει κανένα ρόλο· αποφασιστικής σημασίας είναι οι μονοπωλιακές θέσεις και η χρήση κρατικής και στρατιωτικής εξουσίας για την επιβολή τους. Στην ανάληψη του Wallerstein για το "καπιταλιστικό κοσμοσύστημα" κεντρικό ρόλο παίζει η βίαιη επιβολή της "άνισης ανταλλαγής". Το ιδιαίτερο στον καπιταλισμό είναι ότι μπορεί να κρύβει αυτή τη διαδικασία πίσω από τον φαινομενικό διαχωρισμό μεταξύ μιας οικονομικής και πολιτικής αρένας. Είναι σημαντική η έκκληση των Braudel και Wallerstein (και ακόμη περισσότερο του Ποθάνυϊ), να μη γίνεται λόγος γενικά για αγορές, αλλά να διερευνάται λεπτο-

φάλαιο ήταν ήδη σε πλήρη ετοιμότητα. Σήμερα δεν υπάρχει δύναμη που θα μπορούσε να αντικαταστήσει τις ΗΠΑ. Αυτό σημαίνει, ότι μόνο μια απάντηση της εργατικής τάξης μπορεί να προσφέρει επιτυχή διέξοδο από μια κατάρρευση των ΗΠΑ.

Loren Goldner, Ιούνιος 2003

*Το παραπάνω κείμενο μεταφράστηκε από το γερμανικό περιοδικό *Wildcat* #66, Ιούλιος 2003. Θεωρούμε ότι για την κατανόηση των πολύπλοκων μακρο-οικονομικών μηχανισμών που θίγονται, θα βοηθούσε (πέραν της μελέτης βιβλίων πολιτικής οικονομίας) και η ανάγνωση των κειμένων που περιέχονται στην έκδοση "Πόλεμος στο Ιράκ" - αστικός τομέας, Ιούνιος 2003.

μερέστερα για ποιές συγκεκριμένες δομές πρόκειται. Στις διάφορες αγορές κυριαρχούν διαφορετικοί νόμοι, διαφορετικές επιρροές μονοπωλίων ή κρατικής εξουσίας.

Θεωρητικά είναι χρήσιμο να ξεκαθαρίσουμε με τον τρόπο του Braudel τον παραλογισμό της φιλελεύθερης αυτοπαρουσίασης του καπιταλισμού. Διότι η φαινομενικά πιο κοινότητα (σαν δεδομένη) προϋπόθεση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, ο διαχωρισμός των παραγωγών από τα μέσα παραγωγής τους, είναι ένα γιγαντιαίο μονοπώλιο· που δημιουργήθηκε κατ' αρχάς βίαια μέσω περιφράξεων (των ανοικτών αγρών στην Αγγλία του 16ου αιώνα), σκληριάς κτλ., και το οποίο ύστερα οχυρώθηκε σε μια πραγματική υλική μορφή του παραγωγικού μηχανισμού: το εργοστάσιο

και οι μηχανές ως ένα μέσο παραγωγής, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο συλλογικά, και απέναντι στο οποίο οι εργάτες αντίκεινται ως εξατομικευμένοι πωλητές εμπορευμάτων. Η εξατομικευση αυτή διατηρείται με την οργάνωση της παραγωγής, η οποία σταθεροποιείται με τη σταθερή μορφή των μηχανών, με τον διαχωρισμό της γνώσης, με τις εκλεπτισμένες μορφές της καπιταλιστικής διοίκησης, και επίσης μέσω της οργάνωσης των υπόλοιπων συνθηκών ζωής: στην κατασκευή κατοικιών, στο σχεδιασμό πόλεων, στο σύστημα υγείας, στα σχολεία και στη νομική καταγραφή όλων των σχέσεων...

Αναφορές οι οποίες κάνουν κριτική στο σύστημα και ισχυρίζονται ότι εδώ και τώρα σχεδιάζουν μια προοπτική μετάβασης ή αναζητούν δυνατότητες απελευθέρωσης, επιστρέφουν πάντα στην **αμφιταλάντευση της ανταλλαγής** - απ' τη μια στην επιβεβαίωση της ατομικής αυτονομίας, και απ' την άλλη στην πιο ισχυρή νομιμοποίηση της εκμετάλλευσης και της κυριαρχίας. Στη συζήτηση γύρω από την "αμοιβή της οικιακής εργασίας", η αντικαπιταλιστική παράταξη ασκούσε κριτική στο ότι η μισθωτή εξάρτηση δεν αποτελεί απελευθερωτική προοπτική. Για κάθε γυναίκα, δυνατότητα φυγής από την προσωπική εξάρτηση που υπάρχει στη σχέση της οικιακής εργασίας, δεν ήταν ο παραπάνω μισθός αλλά μια πρακτικά βιωμένη απελευθέρωση: το γεγονός ότι η ίδια μπορεί να πουλάει την εργατική της δύναμη ως εμπορεύμα...

Για τον Μαρξ, η ανταλλαγή, έτσι όπως υφίσταται, είναι η βάση των αντιλήψεων περί ελευθερίας και ισότητας· οι αντιλήψεις αυτές είναι απλά ιδεατές αντανakλάσεις της αστικής κοινωνίας. Γι' αυτό το λόγο το ζήτημα δεν είναι το να αντιμετωπίσουμε την άσχημη κοινωνική πραγματικότητα με τη δική της εξιδανικευμένη αυτοαντίληψη, αλλά το ξεπέρασμα αυτής της κοινωνίας μαζί με τις εξιδανικευμένες της εκφράσεις.

Όσο το άτομο παραμένει εξαρτημένο από την εργασία, τόσο η ατομική ιδιοκτησία και η ανταλλαγή θα παραμένουν η μοναδική εφικτή ελευθερία στις σχέσεις μεταξύ των ατό-

μων. Κάθε φορά που προσπαθούμε να συνδέσουμε την ελευθερία με την υλική ισότητα, καταλήγουμε ξανά στην κατάρνηση της εργασίας. Δεν είναι τυχαίο όμως το γεγονός, ότι αυτό το ζήτημα παραμένει ανέγγιχτο στις κατά τ' αλήθεια άκρως κριτικές πολιτικές προτάσεις του Wallerstein ή επίσης του Karl Heinz Roth. Και πρέπει να κάνουμε σαφείς τους λόγους που συμβαίνει αυτό, αντί να εμμένουμε δογματικά και μόνο στην "κατάρνηση της εργασίας". Το πρώτο τράνταγμα βρέθηκε στον ίδιο τον εργατισμό. Ο Πανσιέρι τονίζει ότι στον Μαρξ το ζήτημα δεν είναι απλά η καπιταλιστική χρήση των μηχανών, της τεχνολογίας και της επιστήμης, αλλά ότι η υλική μορφή της τεχνολογίας είναι πέρα για πέρα καπιταλιστική, δηλ. ότι το σύνολο της ορθολογικότητας είναι τυρρανικό. Έτσι καταστρέφει επίσης κάθε αφελητή ελπίδα για τις υπάρχουσες παραγωγικές δυνάμεις σαν βάση για μια κοινωνία χωρίς εργασία. Μέσω του λεγόμενου "οικολογικού ζητήματος" οι "παραγωγικές δυνάμεις" απέκτησαν ακόμη περισσότερο κακή φήμη.

Απλές απαντήσεις πάνω στο πρόβλημα δεν υπάρχουν, όμως δεν μπορούμε και να περιστρεφόμαστε γύρω απ' αυτό· γιατί αλλιώς κάθε φλυαρία για επανάσταση και κατάρνηση της εργασίας θα παραμένει ευσεβής πόθος, με τον οποίο συνδέεται η τάση να κατανοούμε την πάλη ενάντια στην εργασία σαν ανθρωπολογική φυσική σταθερά που λέγεται "τεμπελιά".

**μετάφραση από το περιοδικό Wildcat #66, Ιούλιος 2003*

INDEX

Σε προηγούμενα τεύχη του αστικού τομέα και σε αντεπείλεις εκδόσεις περιέχονται τα παρακάτω κείμενα-μεταφράσεις (πλην του τεύχους 8):

- τ. 8: **Η τελευταία προκήρυξη της RAF** (αναδημοσίευση από ελληνική εφημερίδα)
- τ. 9: **Το νέο πρόσωπο της πόλης** - σκιαγράφηση της μεταμοντέρνας πόλης (Arranca!)
- τ. 10: **Ο εξαναγκασμός της αθλητικότητας** (Arranca!)
- τ. 11: **Global-local-glocal** - πόλη και παγκοσμιοποίηση (Best of Interim '97)
- τ. 12: **Μια πορεία με ιστορία και διαδικασία** - 1η Μήη (Best of Interim '97)
- τ. 13: **Ο εργάτης ως μέτοχος** (Arranca!)
- τ. 14: **Soundz from the asian underground** - Κορέα 1998, και **Επισκευές στην Κορεϊκή** (Arranca!)
- τ. 15: **Call Center Offensive** - Υπόθεσή μας η ταξική πάλη (Arranca!)

***El Argentinazo** - Εξέγερση στην Αργεντινή. (Wildcat-Zirkular) 9/2002

***Συνολικός πόλεμος για την παγκόσμια τάξη**. (Wildcat-Zirkular) 12/2002

***Κείμενα για την επιτάχυνση της ιστορίας και τον πόλεμο #1** (Wildcat) και **#2** (Arranca!), 3/2003

***Πόλεμος στο Ιράκ**. (Wildcat) 6/2003

Η ιστορία της προηγούμενης δεκαετίας είναι βαμμένη με το αίμα βαλκανίων προηγετών. Μέσα από το γιουγκοσλαβικό σφαγείο και τις παρεμβάσεις της "πολιτισμένης" Δύσης εκδηλώθηκαν συμμαχίες και γεωπολιτικές αντιπαλότητες που ξεπερνούν τον στενό χώρο των Βαλκανίων. Οι Έλληνες ως κράτος και αφεντικά, ήταν εκεί παρέχοντας κάθε υποστήριξη στο καθεστώς Μιλόσεβιτς: μεταφορά χρημάτων από τη σερβία σε παράκτιες εταιρείες στη νότια κύπρο, σπάσιμο του εμπάργκο, παροχή πετρελαίου μέσω του μακεδονικού κράτους και των λιμανιών του Μαυροβουνίου, και γιατί όχι, εξαγωγές όπλων και πυρομαχικών, βαφτισμένα σαν "ανθρωπιστική βοήθεια". Παρούσα ήταν βέβαια και η κοινωνία των πολιτών, τόσο με τους εθελοντές της Ελληνικής Εθελοντικής Φρουράς στη Βοσνία όσο και με την Εταιρεία Ελληνοσερβικής Φιλίας. Με μια αναλυτική ματιά στα γεγονότα μπορεί να διαπιστωθεί εύκολα, ότι η Δύση αρχικά ανέχτηκε τα εγκλήματα των σερβοφασιστών (που είχαν το πάνω χέρι ελέγχοντας τον πρώην ομοσπονδιακό στρατό) και έπειτα αυτοπροβλήθηκε σαν ειρηνόφιλος μεσοβαλκανίας, διώκοντας διάφορους επώνυμους σέρβους, κροάτες και μουσουλμάνους. Η δίκη Μιλόσεβιτς αποτελεί συνέχεια της πολεμικής διαχείρισης, η οποία λέει ότι πρώτα ανεχόμαστε τους δοιοφόνους και μετά απονέμουμε "δικαιοσύνη".

"Ήταν τραγικό λάθος να μη χρησιμοποιήσει τη δύναμή του για να σταματήσει τον πόλεμο". Αυτά τα λόγια ανήκουν στον λόρδο Όουεν που ήταν μεσοβαλκανίας της Ε.Ε. για τα Βαλκάνια την περίοδο του πολέμου. Αυτός ο άγγλος ευγενής κατέθεσε στις αρχές Νοεμβρίου 2003 στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης και λίγο-πολύ υποστήριξε τον Μιλόσε-

βιτς. Η ιστορία πως δεν είναι ρατσιστής, αλλά δε γουστάρει τους αλβανούς ή πυροβολεί μετανάστες, τεκμηριώνει ιστορικά την παραπάνω λογική.

Όμως ο λόρδος όπως και πολλοί άλλοι "φίλοι", γνωρίζει περισσότερο. Το 1993, είπε, ο Μιλόσεβιτς τού είχε εκμυστηρευθεί τον φόβο του για την αιματοχυσία που θα ακολουθούσε αν οι Σέρβοι εισέβαλαν στη Σερμπρένιτσα. Και έγινε πιο ξεκάθαρος για τις προθέσεις του λέγοντας, ότι όταν έγινε η σφαγή της Σερμπρένιτσα το καλοκαίρι του 1995, η δύναμη του Μιλόσεβιτς είχε μειωθεί! Κάπως έτσι η ευθύνη διοχετεύεται έντεχνα στους "ανεξέλεγκτους" σέρβους παραστρατιωτικούς (βλ. Αρκάν), σε ένα ανώνυμο πλήθος παρανοϊκών... Εκτός αυτού απέδωσε ευθύνες στον εαυτό του και στο πρωτοκοσμικό στρατόπεδο, δηλώνοντας ότι "έπρεπε να είχαν ασκηθεί από τη Δύση πιέσεις στον Μιλόσεβιτς" και ότι "η ευθύνη ήταν μοιρασμένη".

Οι λέξεις "λάθος", "ρεαλιστής", "απέτυχε", "μειωμένη δύναμη", "μοιρασμένη ευθύνη", εκφράζουν από τη μία την κυνικότητα των αφεντικών και από την άλλη αποδυναμώνουν έννοιες όπως "εγκλήματα πολέμου", "σφαγή" κτλ. Τέτοιου είδους καταθέσεις δεν αποτελούν παρά υποστήριξη στο πρόσωπο του κατηγορούμενου Μιλόσεβιτς. Άλλωστε πίσω απ' αυτή τη δίκη κρύβονται παζάρια τόσο στο εσωτερικό της Σερβίας όσο και ανάμεσα σε "διεθνείς παίκτες". Αναρωτιόμαστε για το τί θα κατέθετε κάποιος από τους πολλούς εμπλεκόμενους στην υπόθεση

μεγάλα εγκλήματα μεταξύ φίλων

ΠΡΟΣΕΛΗ ΤΟΝ ΣΕΡΒΟΝ

Με την ελληνοκή ομπάια "ΣΕΡΒ" μπήκαν στη Σερμπρένιτσα

βιτς. Τί καταλαβαίνει κανείς από μια δήλωση που μιλάει για "λάθος"; Ο Μιλόσεβιτς, πρόσθεσε, είχε τη δυνατότητα να σταματήσει τους σερβοβόσνιους ήδη από το 1993 επιβάλλοντας το ειρηνευτικό σχέδιο Βανς-Όουεν αλλά δεν το έκανε. Δεν ήθελε ή μήπως τον εμπόδισαν; Μήπως κατά βάθος ήταν ειρηνόφιλος όπως οι Έλληνες φίλοι του; Η άποψη του λόρδου, ότι ο Μιλόσεβιτς δεν είναι ρατσιστής κατά των μουσουλμάνων αλλά εθνικιστής, δηλ. "ένας ρεαλιστής που απέτυχε να χρησιμοποιήσει τη δύναμή του για να σταματήσει τον πόλεμο της Βοσνίας", επιδιώκει να ρίξει τις ευθύνες αλλού: π.χ. η πολιτοκρία του Σεράγεβο και των άλλων θυλάκων από το σέρβικο πυροβολικό και τους ελεύθερους σκοπευτές, ή οι εκκαθαρίσεις μουσουλμάνων θα είχαν αποφευχθεί, εάν δεν υπήρχαν εξτρεμιστές του στυλ Κάρατζιτς και Μιάντνιτς! Όμως ο πρωτοκοσμικός αστός που ξέρει πολύ καλά ότι σημασία δεν έχει τι δηλώνεις αλλά τι πράττεις, εδώ επιχειρεί το ανάποδο: *άλλο ρατσιστής κι άλλο εθνικιστής!* Το παράδειγμα του Έλληνα μικροαστού που δηλώνει κατ-

έλλη-
νες πολιτικούς. Πάντως μέχρι τώρα στη δίκη δεν έχει καταθέσει κάποιος Έλληνας. Περίεργο; Οι Financial Times σε δημοσίευσμά τους την περασμένη άνοιξη (Καθημερινή 16/4/2003) επέκριναν την Ελλάδα ότι δε συνεργάζεται με το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης για τη συγκεκριμένη υπόθεση. Η ελληνική κυβέρνηση, ενοχλημένη, απάντησε πως υπάρχει συνεργασία, μόνο που εκείνη την περίοδο το πρόγραμμα του Υπουργού Εξωτερικών ήταν βεβαρημένο λόγω του πολέμου στο Ιράκ και δεν επέτρεπε μια συνάντηση με την πρόεδρο του δικαστηρίου.

Η ελληνοσερβική φιλία κατά την περίοδο του πολέμου είχε βρει στο πρόσωπο του Μιλόσεβιτς συγκεκριμένες ευκαιρίες λεηλασίας (διαμελισμός της Μακεδονίας). Σε μια δίκη, όπου τόσο ο Μιλόσεβιτς όσο και οι διεθνείς συνεργάτες του (με πρώτους και καλύτερους τα ελληνικά αφεντικά) γνωρίζουν πολύ καλά, ότι παίζεται ένα παρελθόν (και ένα μέλλον) που χτίστηκε (και θα χτιστεί) πάνω σε χιλιάδες πτώματα, ο χειρισμός της γλώσσας είναι πολιτική. Ο τρόπος με τον οποίο τα αφεντικά μιλάνε δεν μπορεί παρά να είναι ανάλογος του τρόπου με τον οποίο σκοτώνουν. Έτσι γράφεται η ιστορία και ο ελληνικός επεκτατισμός στα Βαλκάνια το έχει αποδείξει...